

ของเล่นตลาดสามชุก¹

นางสาวกมลฉัตร กัดแก้ว
นางสาวชนนิกานต์ เพชรประสิทธิ์
นางสาวอิงอร จีระระรื่นศักดิ์
นายธนาพงษ์ มงคลวรรณ

ตึกสูงเสียดฟ้า ถนนที่เต็มไปด้วยรถหนาแน่น ทางเดินที่เต็มไปด้วยผู้คนที่เร่งรีบ วิถีชีวิตของพวกเราปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไปจากอดีตเป็นอย่างมาก คนในสังคมเริ่มแยกตัวออกจากกันเรื่อยๆ จนกลายเป็นชีวิตที่ไม่มีสีสัน

หากจะย้อนไปในครั้งอดีตแล้ว สภาพสังคมนั้นมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันระหว่างผู้คน น้ำใจไมตรี ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ หรือบ้านเรือนที่มีความสวยงามตามแบบอดีต ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับ

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษารายวิชาการศึกษาวิจัยชุมชน ประจำปีภาคปลายปีการศึกษา 2550 ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

จากปัจจุบันแล้วมีความแตกต่างกันมาก และนั่นก็เป็นสาเหตุที่ทำให้คนเมืองจำนวนมาก รู้สึกโหยหาความเป็นอดีต ความเก่าแก่ เพื่อมาเติมเต็มสร้างสรรค์สีสันให้ชีวิตจำเจของคนเมือง

ตลาดร้อยปีสามชุกคือตลาดโบราณที่ทรงคุณค่า และเป็นแหล่งดึงดูดนักท่องเที่ยวที่โหยหาบรรยากาศเก่าได้เป็นอย่างดี เริ่มตั้งแต่ สถาปัตยกรรมที่เก่าแก่ ความเป็นตลาด ที่มีของรับประทานมากมาย ของเก่าแก่ที่หาชมได้ยาก และที่สำคัญที่สุดคือ บรรยากาศที่ทำให้เคลิบเคลิ้มไปกับความเก่าแก่ของตัวเอง

ตลาดสามชุกนั้นมีสิ่งทีโดดเด่นมากมาย ที่บ่งบอกถึงความเก่า โบราณ ซึ่งเป็นตัวแทนที่บอกถึงความเป็นไปของตลาดตั้งแต่อดีต หนึ่งในนั้นคือ ของเล่นโบราณ เช่น ของเล่นสังกะสี ของเล่นไม้ไผ่ สลาก หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า เบอร์เป็นต้น หากว่าเราไปเยือนที่ตลาดสามชุก แน่แน่นอนว่า สิ่งทีทุกคนจะนึกก็คือ ตลาดเก่าๆ ทีมีของกินขายมากมาย แต่สิ่งทีเห็นว่าจะช่วยสร้างสีสันให้กับตลาดก็เห็นจะเป็นเหล่าบรรดาของเล่นต่างๆ ทีเรียงรายขายอยู่ในตลาดสามชุก ไม่ว่าจะเป็นร้านค้า ทีขายมานาน หรือจะเป็นแผงลอยทีตั้งใหม่ และก็มีทีทำว่าร้านของเล่นเหล่านี้จะเพิ่มขึ้นมาเรื่อยๆ และแน่นอนว่านักท่องเที่ยวก็ยอมให้ความสนใจไม่น้อยกับบรรดาของเล่นเหล่านี้ ซึ่งตลาดสามชุกแห่งนี้คือเป้าหมายการเดินทางของพวกเราเพื่อไปศึกษาของเล่นในวันนี้

โดยความสนใจในประเด็นของเล่นตลาดสามชุก เริ่มต้นตั้งแต่การไปทัศนศึกษาครั้งแรกของเรากับภาคสังคมศาสตร์ ที่มุ่งหน้าไปยังตลาดร้อยปีสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี สถานที่ที่เรารู้จักผ่านคำบอกเล่า และสื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ แต่ไม่มีโอกาสที่จะเดินทางไปเยือน ตลาดแห่งนี้เป็นสถานที่ที่น่าค้นหา และเมื่อเดินทางไปถึง นอกจากความตื่นตาตื่นใจกับบรรยากาศโดยรวมของตลาดสามชุกที่หลอมรวมไปด้วยกลิ่นอายของบรรยากาศ ที่สามารถสื่อให้เห็นถึงความเก่าแก่ และสิ่งที่สะดุดตาสะดุดใจที่สุดสำหรับเราทั้งสี่ก็เห็นจะเป็น บรรดาของเล่นที่วางเรียงรายอยู่ในทุกตรอกซอกซอยของเล่นหลายๆชิ้นชวนให้เราคิดถึงวิถีชีวิตและการละเล่นของคนไทยในอดีต ที่แทบจะหาดูไม่ได้ในวันนี้ ทำให้พวกเราเกิดความคิดว่า ของเล่นเหล่านี้เป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งที่ช่วยเติมเต็มและทำให้ตลาดสามชุกเป็นตลาดร้อยปีที่มีคุณค่ายิ่งในทุกวันนี้ เราจึงได้ทำการพูดคุยกับเพื่อนสมาชิกที่มีความสนใจในเรื่องของเล่นในตลาดสามชุก ถึงข้อสงสัยหรือความสนใจในเรื่องราวเกี่ยวกับของเล่นเพื่อรวบรวมและประมวลมาเป็นข้อมูลในการศึกษาเรื่องของเกมในตลาดร้อยปีสามชุก ซึ่งหลังจากการพูดคุย เราก็เกิดประเด็นที่ต้องการจะค้นหามากมาย เป็นต้นว่า ประเภทของเล่นจากอดีตถึงปัจจุบันโดยแบ่งตามถิ่นที่มา วิธีการเล่น ประโยชน์จากการเล่น ภูมิปัญญาที่ปรากฏในการเล่น

ในครั้งต่อมา จุดหมายปลายทางของพวกเราในวันนี้ก็คือการมาเยือนตลาดสามชุกอีกครั้ง แต่แตกต่างจากครั้งแรกตรงที่ วันนี้เรามีจุดประสงค์ในการมาเยือน และมีคำถามมากมายที่อยากรู้ซึ่งพ่อค้า แม่ค้า ชาวบ้านสมาชิกชุมชนตลาดสามชุกคือเป้าหมาย และเป็นผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญที่สุดของเรา และแล้วกลุ่มของเล่นก็ออกเดินทาง ...

รูป: ร้านขายของเล่นไทยนานา ของเล่นและขนมมากมายให้เลือกสรร

หากเราจะค้นหาอดีตกับของเล่นที่ตลาดสามชุกนี้ก็หนีไม่พ้นที่จะต้องไปเยือนร้านของเล่นเก่าแก่ อย่างเช่นร้านไทยนานา ที่ร้านนี้มีของเล่นมากมายไม่ว่าจะเป็นเบอร์ ของเล่นสังกะสี หรือของเล่นที่มีในปัจจุบันทั่วไปซึ่งเราก็ได้ทราบมาว่าร้านนี้เป็นร้านแรกๆที่นำของเล่นกระดาษเข้ามาขาย และที่สำคัญที่ร้านนี้ยังมี สลากเก่าแก่ตั้งแต่สมัยโบราณเก็บอยู่ด้วย ซึ่งก็สามารถไปขอชมได้ เพราะคุณป้านันทिया แซ่เล่าเจ้าของร้าน ท่านใจดี โดยคุณป้าขายของเล่นมาเป็นรุ่นที่3 แล้ว และสิ่งที่คุณป้าคิดว่าน่าสนใจที่สุดในร้านก็คือ สลาก ต่างๆและน้ำเต้าปูลา ซึ่งมีความนิยมเป็นอย่างมาก ซึ่งเมื่อเข้าไปดูในร้านแล้วจะพบว่ามี สลากเก่าๆและน้ำเต้าปูลาหรือแม้กระทั่งบรรดาตุ๊กตากระดาษแขวนขายเรียงรายมากมาย ร้านไทยนานานี้ได้เปิดขายของเล่นมาเป็นเวลากว่า 80 ปีแล้วซึ่งของเล่นส่วนใหญ่รับมาจากกรุงเทพมหานคร โดยสิ่งนี้แสดงให้เห็นว่า ตามเมืองต่างๆ ได้มีการติดต่อค้าขายกับเมืองหลวงและได้รับเอาวัฒนธรรม ค่านิยมต่างๆ เข้ามายังท้องถิ่น ซึ่งในที่นี้ก็คือ ตัวของเล่นนั่นเอง โดยที่ร้านไทยนานานี้เรายังได้เห็นได้ว่า ทางร้านยังจะมีการสืบทอดกิจการต่อไปสู่รุ่นลูกรุ่นหลาน

รูป : ของเล่นเก่าแก่ และ สินค้าเก่าๆ ที่ร้านมหาสนุก

ระหว่างที่เรากำลังเพลิดเพลินกับการลิ้มรสไอศกรีมโบราณที่แสนอร่อยนั้น เราก็มาสะดุดตากับร้านๆหนึ่งที่มีกลุ่มวัยรุ่นยืนออกกันอยู่หน้าร้าน ที่ดูเผินๆอาจจะคิดว่าเป็นพิพิธภัณฑสถาน ที่จัดแสดงของเล่นและสินค้าในสมัยก่อน ที่บางชิ้นก็ดูคุ้นตา แต่บางชิ้นก็ไม่เคยพบเห็นมาก่อน จึงทำให้เราอดไม่ได้ที่จะต้องคว้าโทรศัพท์ขึ้นมาโทรหาคุณปู่ที่เราคิดว่าท่านน่าจะคุ้นเคยกับสินค้าในร้านที่มีชื่อขานขานว่า “มหาสนุก” แห่งนี้ เมื่อก้าวเข้ามาภายในร้าน เราก็จะพบกับเหล่าบรรดาสินค้าและของเล่นแปลกตา เช่น ลูกข่างพลาสติก ลูกแก้วหลากสี หุ่นทหารจิ๋ว โข่ร้อยหมากเก็บ ที่ใส่โหลเรียงรายอยู่ภายในร้าน ซึ่งเราก็อัดใจไม่ไหวที่จะต้องซื้อของเล่นหายากเหล่านี้มาเก็บสะสมและฝากเพื่อนฝูง นอกจากของเล่นเหล่านี้และสิ่งที่สะดุดตาไม่แพ้กันก็คือ บรรดาสินค้าเก่าๆที่เคยได้ยินชื่อแว่วๆมาจากคุณยาย ไม่ว่าจะเป็น สบู่หอมตราลูกไก่ ยาสิฟันเดนซ่า สบู่หอมชาววัง แป้งเย็นสปริงของผงซึกฟอกยี่ห้อแพบ และสินค้าอื่นๆอีกมากมาย ที่ตั้งโชว์เรียงรายอยู่ในตู้โชว์ มองถัดไปอีกตู้หนึ่งก็จะพบกับบรรดาของเล่นเก่าๆที่เป็นของสะสมของพี่กบ เจ้าของร้านเล่าให้เราฟังอย่างภาคภูมิใจว่า สินค้าต่างๆ รวมไปถึงของเล่นเหล่านี้ พี่กบได้เก็บสะสมมาตั้งแต่เด็กเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งเมื่อเรานึกถึงยาสิฟันที่เพิ่งบิบไปเมื่อเช้านี้ ก็จะเห็นได้ว่า สินค้าต่างๆได้มีการเปลี่ยนแปลงทั้งรูปลักษณ์ รวมไปถึงชื่อสินค้า ไปตามยุคสมัยที่เปลี่ยนไป

รูป: ของเล่นไม้ไผ่ ภูมิปัญญาไทย หาได้ที่ร้านศรีบังอร ซอย 4

หลังจากตื่นตาตื่นใจไปกับของเล่นแปลกๆที่ได้พบมาสักครู่ ท้องก็เริ่มส่งสัญญาณเตือนว่าควรหาอาหารอร่อยๆลงกระเพาะ ก็เลยไปหยุดอยู่ที่ร้านกวยจั๊บขึ้นชื่อ หลังจากลิ้มรสความอร่อยจนอิ่มหนำแล้ว เราก็เดินมุ่งไปยังซอย 4 ที่เป็นที่ตั้งของร้านศรีบังอร ที่เราได้ยินว่า มีของเล่นจำพวก ไม้แปลกๆมากมายและเป็นร้านแรกๆที่มีความพยายามที่จะรวบรวมเอาของเล่นไม้ต่างๆมาไว้ในตลาด

สามชุก เมื่อไปถึงที่ร้านเราก็ต้องตกตะลึงกับ ของเล่นไม้จำนวนมากที่ดูเผินๆเราก็ไม่รู้ว่ามันคืออะไร เลยอดใจไม่ไหวที่จะหยิบเจ้าตุ๊กตอกसानมาสวมนิ้ว และแล้วเราก็ต้อง ทึ่งและตกใจเพราะเจ้าตุ๊กตอกसानไม่ยอมหลุดออกจากรูนิ้วเสียที่ยังดึงก็ยิ่งรัดแน่นขึ้น จนที่สุรภิจเจ้าของร้านต้องมาแนะนำวิธีการเล่นของเล่นต่างๆและชี้ให้เห็นถึงภูมิปัญญาของคนโบราณที่สร้างสรรค์ของเล่นที่เสริมสร้างทักษะได้อย่างน่าอัศจรรย์ เหลือบมองไปยังตะกร้าของเล่นอื่นๆก็ต้องตื่นตาตื่นใจอีกครั้งกับของเล่นหน้าตาแปลกๆ เช่น อีตีด อีโพละ ที่มีลักษณะเป็นแท่งไม้กลวงยาว และมีดินเหนียวปั้นเป็นก้อนเล็กๆ อัดเพื่อยึดต่อกัน โดยของเล่นเหล่านี้ได้แนวคิดและจำลองมาจากอาวุธโบราณที่มีใช้อยู่จริงในอดีต นอกจากของเล่นที่จำลองอาวุธโบราณเหล่านี้แล้ว ยังมีของเล่นที่แสดงถึงวิถีชีวิตของคนในอดีตอีกด้วย เช่น คนเลื่อยซุง คนตำข้าว ไก่จิกข้าว ที่ทำมาจากไม้ทั้งสิ้น ซึ่งนอกจากจะให้ความเพลิดเพลินในการเล่นแล้ว ยังเป็นการเสริมสร้างทักษะในด้านต่างๆให้กับผู้เล่น ทั้ง ข้อมือ สายตา สมาธิ เป็นต้น ซึ่งของเล่นทั้งหมดนี้สามารถแสดงให้เห็นถึงตำนานของของเล่น ที่ได้รวมเอาเรื่องราววิถีการใช้ชีวิต ภูมิปัญญา ของคนในอดีตมาใส่ไว้ในของเล่นแต่ละชิ้น

ร้าน น้ำต่าย

รูป : ขนมและของเล่นมากมาย ที่ร้าน น้ำต่าย

หลังจากกล่าวคำล่ำลาคุณพี่สุรกิจ แล้วเราก็ต้องขอลูกซูเม่เหิน หญิงสาวผมยาวในชุดสไบเฉียงเดินมา ท้ามกลางบรรยากาศเก่าๆของตลาดสามชุกแห่งนี้ เราจึงตัดสินใจเดินตามเธอไปด้วยความสงสัย และเราก็ถึงบางอ้อ เมื่อเธอไปหยุดอยู่ที่ร้านศิลปะธรรมชาติ ที่เป็นร้านถ่ายรูปเก่าแก่ของตลาดสามชุก เราก็ไม่สามารถห้ามใจที่จะหยิบผ้า สไบ และโจงกะเบน มานุ่ง และยืนอยู่น้ำก่ล้องโบราณให้ช่างภาพซัก ภาพสัก สอง สาม ภาพ เพื่อเป็นที่ระลึก และเมื่อเหลือบไปมองนาฬิกา ก็ใกล้เวลาที่จะต้องกลับเต็มที ก็เลยรีบเดินมุ่งหน้าไปยังที่จอดรถ แต่ในขณะที่เรากำลังรีบเร่งอยู่นั้น สายตาเราก็ปราดไปเห็นร้านของเล่นสังกะสี ที่มีสีสันสดใสสวยงาม ดึงดูดให้เราต้องหยุดแวะ พุดคุยกับพี่

ตระกูลเจ้าของร้าน “น้ำต่าย” ซึ่งเป็นผู้ที่ทำให้เราได้รับรู้เรื่องราวอดีตความเป็นมาของร้านขายของเล่นในตลาดสามชุก ถึงแม้จะเป็นเพียงช่วงเวลาสั้นๆ แต่มันก็คุ้มค่ากับการได้รับความรู้ เกี่ยวกับของเล่น ที่เราตั้งใจจะมาค้นหาคุณค่าและความเป็นของเล่นในตลาดสามชุก

“ดี๊ด ดี๊ด ดี๊ด” เสียงโทรศัพท์อันคุ้นเคยก็ดังขึ้น พร้อมกับเสียง ตะโกน โหวกแหวก โวยวาย ผ่านสายโทรศัพท์ ซึ่งจับใจความได้ว่า เรากำลังจะตกรถ เราทั้ง 4 คนจึงต้องรีบวิ่งหน้าตั้ง ไปขึ้นรถที่จอดรอเราทั้ง 4 คนอยู่ และของเล่น ก็ยังเป็นเรื่องราวที่พวกเราพูดคุยกันมาตลอดเส้นทางที่อยู่บนรถ โดยเราคิดว่า จากการที่เราได้ไปเที่ยวชมร้านของเล่น โบราณในตลาดสามชุก ก็ทำให้เราสามารถแยกของเล่นได้เป็น 3 ประเภทหลักๆคือ ของเล่นจำพวกกระดาษ ของเล่นสังกะสี และของเล่นไม้ ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวแตกต่างกันออกไป

ในการเดินทางมาเยือนตลาดสามชุกในครั้งนี้ทำให้พวกเราได้ตระหนักถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างแท้จริงเพราะการศึกษาของเราจะขาดประสิทธิภาพ หากในทุกขั้นตอนขาดการมีส่วนร่วมของชุมชน ตั้งแต่การเริ่มต้นทำงาน ทั้งการประสานงานระหว่างพวกเรานักศึกษา และ ผู้นำชุมชน ทั้งในเรื่องการหาทางออกของวัตถุประสงค์ที่พวกเราได้ตั้งไว้ และได้มีการปรับเปลี่ยนภายหลังตามคำแนะนำของพ่อค้า แม่ค้า ชาวบ้านสมาชิกในชุมชนตามความต้องการแนวทางที่ต้องการจะให้เป็นและเกิดขึ้นและนำไปใช้ได้จริง

ทั้งขั้นตอนของการศึกษา การเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่พวกเราให้ความสำคัญกับกลุ่ม พ่อค้า แม่ค้า ชาวบ้านสมาชิกในชุมชนเป็นหลัก ทั้งการสัมภาษณ์ เก็บข้อมูล การรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล การประมวลผล การประเมินผล ตลอดจนการติดตาม

ของเล่น ...

สีสัน ที่แตกต่างกัน ตลาดสามชุก ให้ งดงาม

รูป : เหล่าของเล่นแปลกๆ หาซื้อได้ยากมากมาย

แม้ของเล่นจะเป็นเพียงสิ่งของที่ไร้ราคา แต่ก็มีคนจำนวนมากไม่น้อยที่มาตลาดสามชุกนี้และให้ความสนใจทั้ง กลุ่มเด็ก วัยรุ่น และผู้ใหญ่ ที่โหยหาความเป็นเด็กของตนและซื้อติดไม้ติดมือกลับไปเป็นของที่ระลึก และของฝากแก่เพื่อนฝูง ให้รำลึกไปถึงวัยเด็กที่โหยหาไปด้วยกัน และเมื่อมองไปที่ถุงของเล่นที่วางเรียงรายกันอยู่ ก็ทำให้พวกเราอดคิดถึงคำพูดของกลุ่มลูกค้าสินค้าประเภทของเล่นนี้ไม่ได้ว่า รูปแบบของบรรจุภัณฑ์น่าจะมีการปรับเปลี่ยนเพื่อความโดดเด่น และ เพิ่มความน่าสนใจและคุณค่าของของเล่น ซึ่งพวกเราก็เห็นด้วยกับแนวคิดนี้ โดยเมื่อลองมองไล่ไปตั้งแต่ถุงพลาสติกใสที่ใช้ รูปแบบการห่อหุ้มสินค้า ยังดูไม่สะดุดตาเพียงพอ ทั้งที่ความเป็นจริง สินค้าประเภทของเล่นสามารถเพิ่มคุณค่า ความน่าสนใจของตัวมันเองด้วยรูปแบบของบรรจุภัณฑ์ที่มีการออกแบบให้โดดเด่น โดยอาจจะไม่ต้องใช้วัสดุที่มีราคาแพงนัก แต่ใช้วัสดุที่สามารถบ่งบอกถึงความเป็นตลาดร้อยปี สามชุก อย่างเช่น พวกกระดาษ มาทำเป็นหีบห่อ เพื่อเพิ่มคุณค่าให้กับตัวของเล่น และ ตลาด ซึ่งมันคงจะดีไม่น้อยถ้าของเล่นแต่ละชิ้นมีวิธีการเล่นเจียน ประวัตี คำานาน ความเป็นมาสั้นๆ เขียนกำกับอยู่ภายในกล่อง หรือ หีบห่อ ด้วยกระดาษใบเล็กๆ เพื่ออธิบายถึงความ เป็นมา คำานาน ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นถึงคุณค่าของตัวของเล่นอย่างชัดเจน ทั้งยังสามารถใช้อธิบายวิถีชีวิต ผ่านของเล่นเหล่านี้อีกด้วย และนอกจากตัวหีบห่อแล้ว มันคงจะดีไม่น้อยถ้าบนถุงของของเล่นเหล่านั้น จะมีชื่อเขียนว่า “ตลาดร้อยปีสามชุก”